

EVOLUTIE VAN DE BEROEPSBEVOLKING 1990-2030

Hoofdstuk 4

Tom Vandenbrande

De beroepsbevolking wordt gevormd door de werkende en werkloze bevolking samen. Het afgelopen decennium is de beroepsbevolking in omvang toegenomen, vooral door de aanhoudende stijging van de participatie van vrouwen. Ook tijdens het komende decennium zal dit participatie-effect resulteren in een groei van de beroepsbevolking. Na 2010 wordt dit participatie-effect een stuk minder groot en zorgen demografische ontwikkelingen – de pensionering van de babyboomgeneratie – voor een sterke daling van de omvang van de beroepsbevolking. Tussen 2010 en 2030 zou de beroepsbevolking in Vlaanderen volgens de prognoses met 250 000 eenheden worden gereduceerd.

1 *Ontwikkelingen tijdens het laatste decennium.*

Bij de evolutie van de beroepsbevolking zijn twee elementen belangrijk, het niveau van de arbeidsparticipatie en de loop van de bevolking.

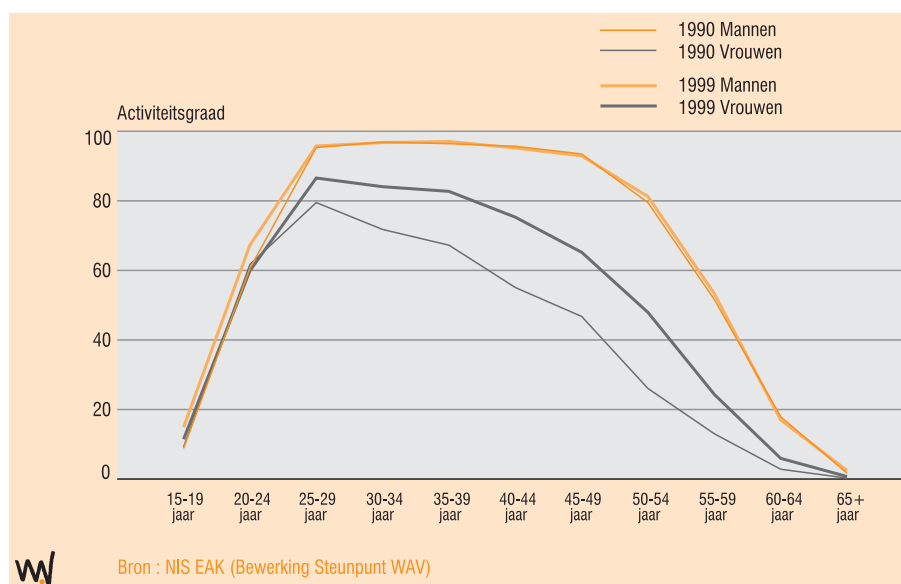
1.1 **■ ■** *De participatie van vrouwen blijft toenemen*

Economische en socio-culturele factoren liggen aan de basis van een lage participatie op jonge en oudere leeftijd, en het verschil tussen het aandeel mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Tussen 1990 en 1999 is aan het participatiepatroon van mannen weinig veranderd. Bij vrouwen nam de participatie wel sterk toe. Deze ontwikkeling manifesteert zich niet meer op jonge leeftijd, waar de participatie van mannen en vrouwen ondertussen nagenoeg gelijk is. Wel is de toenemende vrouwelijke activiteitsgraad een gevolg van het doorschuiven naar oudere leeftijdsklassen van cohortes die meer en langer participeren dan de cohortes die hen net vooraf gingen. Ter verduidelijking: de vrouwen geboren tussen 1955 en 1960 participeerden in 1990 (toen ongeveer 33 jaar oud) voor 74% aan de arbeidsmarkt, verdwenen in het

daaropvolgende decennium *niet* van de arbeidsmarkt, en hadden in 1999 (op ongeveer 42-jarige leeftijd) een nog even hoge activiteitsgraad. Vrouwen die in 1990 ongeveer 42 jaar oud waren, hadden een lagere activiteitsgraad, maar ook zij zagen hun participatie in de periode 1990-1999 nauwelijks terugvallen. Het opschuiven van deze cohortes met een hogere participatiegraad zorgt uiteindelijk voor het toenemen van de totale vrouwelijke activiteitsgraad. Alleen al ten gevolge van dit 'participatie-effect' groeide de vrouwelijke beroepsbevolking tijdens de jaren '90 met maar liefst 136 000 eenheden (zie ook tabel 4.1, verder).

Figuur 4.1

Evolutie van de activiteitsgraad naar geslacht en leeftijd (Vlaams Gewest; 1990-1999)

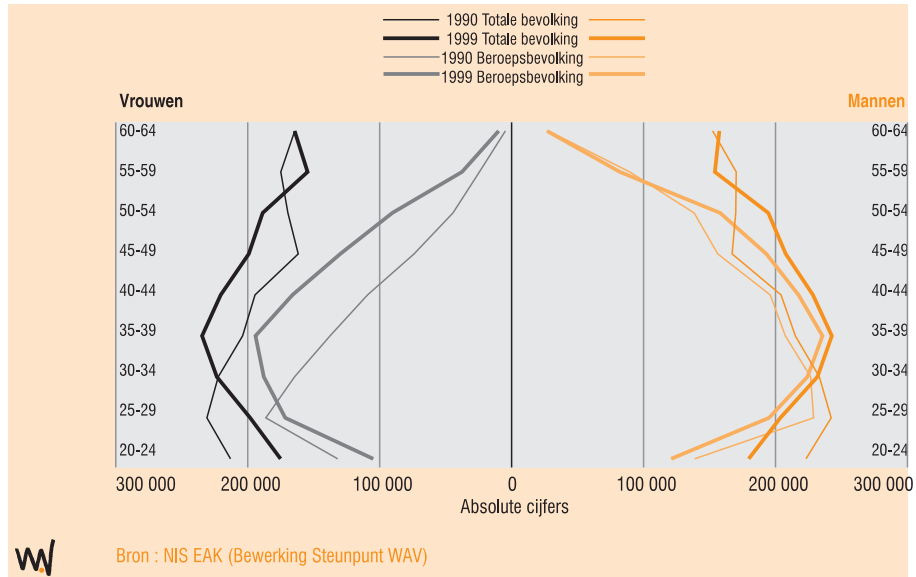

1.2 ■ ■ De demografische evolutie

Voor het bepalen van de omvang van de beroepsbevolking, is niet enkel de participatiegraad van belang, maar ook de omvang van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar. Dit wordt geïllustreerd in figuur 4.2, waarbij de totale bevolking en de beroepsbevolking voor 1999 worden opgesplitst naar geslacht en leeftijd. De achtergrond weerspiegelt de analoge situatie voor 1990.

Figuur 4.2

Evolutie van de totale bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht en leeftijd (Vlaams Gewest; 1990-1999)

Ook in deze figuur domineert de hoge participatie van de Vlaamse bevolking op middelbare leeftijd, waar nagenoeg de volledige bevolking ook tot de beroepsbevolking kan worden gerekend. Vooral bij vrouwen valt op dat het aantal niet-actieven sterk toeneemt met de leeftijd. De vergelijking tussen de bevolkingspiramides van 1990 en 1999 illustreert naast dit feit ook het belang van de demografie voor de absolute omvang van de beroepsbevolking. In 1990 was de grootste cohorte binnen de (mannelijke) beroepsbevolking 25 tot 34 jaar oud, m.a.w. de groep geboren tussen 1956 en 1965. Ook in 1999 blijft deze babyboomcohorte (nu tien jaar ouder) binnen de beroepsbevolking het grootst. Doordat de omvang van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar nog steeds toeneemt (doordat de oudere cohortes die de pensioengerechtigde leeftijd bereiken kleiner zijn dan de jonge cohortes die de school verlaten) is het totale effect van deze demografische wijzigingen op de omvang van de beroepsbevolking positief: in de jaren negentig groeide de beroepsbevolking door dit effect alleen met 50 000 mannen en 21 000 vrouwen. Het spreekt voor zich dat dit effect negatief zal worden, op het moment dat de grote babyboomgeneratie de overstap van de actieve leeftijd naar de pensioenleeftijd zal maken. De gevolgen hiervan staan centraal in de volgende paragraaf.

2 *Wat brengt de toekomst?*

Ons scenario om uitspraken te doen over de toekomstige omvang van de beroepsbevolking veronderstelt dat de huidige 'transitieprobabiliteiten'¹ zich in de toekomst zullen herhalen, met uitzondering bij de jonge en oude cohortes. Bij jongeren nemen we aan dat de activiteitsgraad in de toekomst constant blijft, bij vijftigplussers gaan we uit van een iets hogere 'transitieprobabiliteit' en m.a.w. van een iets latere uittrede ten gevolge van het gevoerde beleid. Voor meer uitleg over de gevolgde methodologie verwijzen we naar de bijlage.

Op basis van deze prognose geven we per decennium aan hoe de omvang van de beroepsbevolking zal veranderen ten gevolge van de demografie en van de toegenomen participatie (tabel 4.1).

De belangrijkste ontwikkeling is ongetwijfeld de bijzonder grote impact van het *demografisch effect*. Tussen 2000 en 2010 zal de beroepsbevolking afnemen met 63 000 eenheden ten gevolge van de demografische ontwikkelingen, in de daaropvolgende decennia zal dit effect nog veel omvangrijker zijn en tienjaarlijks voor een daling van de beroepsbevolking met ruim 150 000 personen zorgen. Tijdens de komende tien jaar zal deze daling ruim gecompenseerd worden door het *participatie-effect*, dat voor een toename van 130 000 actieven zal zorgen. Op langere termijn wordt de prognose vooral voor dit participatie-effect minder betrouwbaar (en wellicht te behoudsgezind), maar lijkt het er sterk op dat dit effect veel te klein zal worden om de belangrijke demografische verschuivingen teniet te doen. Bij ongewijzigd beleid kan met quasi-zekerheid worden gesteld dat de *totale beroepsbevolking* na 2020 zal krimpen.

Het is opvallend dat de daling van de beroepsbevolking na 2010 zich niet enkel bij de mannen, maar ook bij de vrouwen voordoet. Bij vrouwen dooft het participatie-effect uit op het moment dat ook de oudste cohortes een vrij hoge participatie hebben bereikt. In het komende decennium verwachten we nog een toename van 112 000 vrouwen in de beroepsbevolking ten gevolge van de toegenomen participatie, maar in de twee daaropvolgende decennia vermindert dit surplus tot +52 000 en +19 000. Precies op dat ogenblik piekt het negatieve demografische effect.

1 Wanneer de activiteitsgraad bij een cohorte geboren tussen 1953 en 1957 op 95% ligt in 1992 (en op dat ogenblik dus 35 tot 39 jaar oud) en 85,5% in 1997 (dan tussen 40 en 44 jaar), dan is de 'transitieprobabiliteit' bij de overgang tussen 35-39 jaar en 40-44 jaar 90% (of 85,5/95).

Tabel 4.1

Evolutie van de beroepsbevolking naar geslacht en leeftijd, demografisch en participatie-effect (Vlaams Gewest; 1989-2030)

	1989-1997	2000-2010	2010-2020	2020-2030
Totaal				
Demografisch effect	+71 000	-63 000	-154 000	-166 000
Participatie-effect	+124 000	+132 000	+51 000	+20 000
Evolutie beroepsbevolking	+194 000	+68 000	-103 000	-146 000
Mannen				
Demografisch effect	+50 000	-24 000	-78 000	-88 000
Participatie-effect	-12 000	+20 000	-2 000	-1 000
Evolutie beroepsbevolking	+38 000	-4 000	-79 000	-88 000
Vrouwen				
Demografisch effect	+21 000	-39 000	-76 000	-78 000
Participatie-effect	+136 000	+112 000	+52 000	+19 000
Evolutie beroepsbevolking	+157 000	+73 000	-24 000	-59 000
15-24 jaar				
Demografisch effect	-54 000	-6 000	-12 000	-13 000
Participatie-effect	-13 000	-	-	-
Evolutie beroepsbevolking	-67 000	-6 000	-12 000	-13 000
25-49 jaar				
Demografisch effect	+120 000	-141 000	-160 000	-66 000
Participatie-effect	+106 000	+61 000	+19 000	+9 000
Evolutie beroepsbevolking	+226 000	-80 000	-141 000	-57 000
Ouder dan 50 jaar				
Demografisch effect	+5 000	+83 000	+18 000	-87 000
Participatie-effect	+31 000	+71 000	+32 000	+11 000
Evolutie beroepsbevolking	+35 000	+154 000	+50 000	-76 000

Bron: Steunpunt WAV (op basis van NIS EAK en Planbureau)

Naar leeftijd opgesplitst stellen we in de eerstkomende decennia een veroudering van de beroepsbevolking vast: de groepen jonger dan 50 jaar nemen in omvang af, de oudere groep groeit. Na 2020 verdwijnt de babyboomgeneratie uit de beroepsbevolking, en krimpt niet enkel de beroepsbevolking bij de actieve bevolking jonger dan 50 jaar verder, maar ook bij die ouder dan 50 jaar.

Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor het aantal 'actieve' Vlamingen. In tabel 4.2 zijn enkele indicatoren opgenomen, die dit illustreren. De *activiteitsgraad*, of het aandeel van de beroepsbevolking in de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar, neemt in dit scenario ten gevolge van de toegenomen vrouwelijke participatie nog licht toe tot 2010, maar stabiliseert daarna. De *afhankelijkheidsgraad*, of de verhouding tussen de bevolking jonger dan 15 of ouder dan 64 jaar en de rest van de bevolking, zal precies dan sterk toenemen. Dit is ook de periode waarin de *verhouding tussen het aantal personen in de beroepsbevolking en het totaal aantal personen buiten de beroepsbevolking* vooral bij mannen, maar ook bij vrouwen naar beneden

duikt. Het aantal niet-beroepsactieven zal het aantal beroepsactieven dus steeds duidelijker overtreffen.

Tabel 4.2

Activiteitsgraad, afhankelijkheidsgraad en beroepsbevolking/niet-beroepsbevolking
(Vlaams Gewest; 1990-2030)

	1990	1999	2010	2020	2030
Activiteitsgraad					
Mannen	71,1	74,6	74,0	72,6	72,8
Vrouwen	45,7	57,5	61,3	62,3	63,7
Totaal	58,5	66,2	67,7	67,5	68,3
Afhankelijkheidsgraad					
Mannen	41,3	46,8	47,6	52,9	62,2
Vrouwen	48,5	55,0	55,9	61,6	72,5
Totaal	44,9	50,9	51,7	57,2	67,3
Beroepsbevolking/Niet-beroepsbevolking					
Mannen	102,1	104,7	102,0	92,1	83,4
Vrouwen	44,5	59,2	65,2	63,2	59,1
Totaal	68,2	78,8	81,5	76,3	70,2

Bron: Steunpunt WAV

Deze vaststellingen hangen uiteraard samen met de axioma's die aan de basis liggen van de prognose. Zo worden toekomstige veranderingen in de participatie van de bevolking op lange termijn nauwelijks in rekening gebracht. Om dergelijke uitbreidingen van de oefening te kaderen, worden de belangrijkste grootheden – de activiteitsgraad en de omvang van de beroepsbevolking – volgens alternatieve scenario's gesimuleerd.

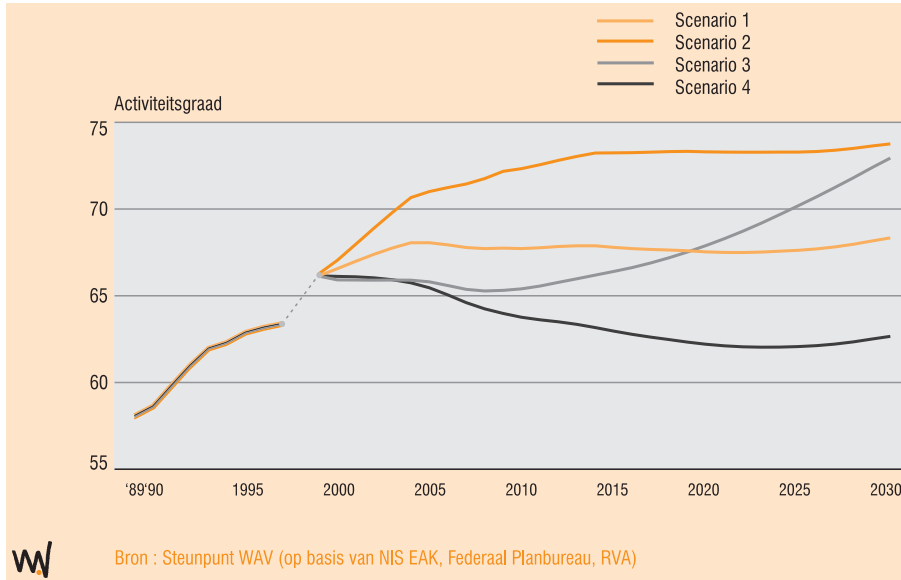
3 *De toekomst volgens enkele alternatieve scenario's.*

We onderscheiden toekomstige ontwikkelingen volgens een viertal verschillende scenario's (zie ook methodologie):

- Scenario 1: het scenario dat hoger werd gebruikt.
- Scenario 2: ten gevolge van het uitdoven van het brugpensioen en het uitschrijven van oudere werklozen blijven oudere personen langer in de beroepsbevolking
- Scenario 3: de omvang van de beroepsbevolking blijft even groot
- Scenario 4: de activiteitsgraad blijft binnen de verschillende leeftijdsklassen constant (een scenario dat aangeeft wat er gebeurt als er geen participatie-effect wordt gerealiseerd).

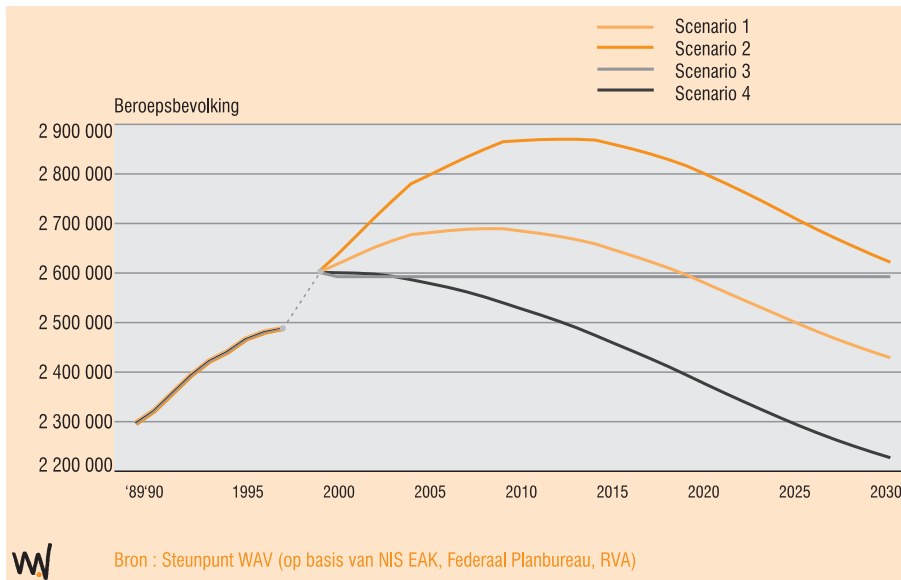
Figuur 4.3

Evolutie van de activiteitsgraad volgens verschillende scenario's (Vlaams Gewest; 1990-2030)

Figuur 4.4

Evolutie van de beroepsbevolking volgens verschillende scenario's (Vlaams Gewest; 1990-2030)

Het ook hoger gebruikte scenario 1 geeft ongeveer aan hoe de evolutie op de arbeidsmarkt er zal uitzien bij een ongewijzigd beleid en het uitblijven van een trendbreuk in het culturele patroon. Scenario 2 weerspiegelt het hypothetische verloop van de arbeidsmarktindicatoren bij een radicale inschakeling van oudere personen op de arbeidsmarkt, dit is bij het uitdoven van het brugpensioen en het systeem om oudere werklozen niet meer tot de beroepsbevolking te rekenen. De twee andere scenario's zijn eerder mechanisch van aard en dienen ook op die manier geïnterpreteerd te worden. De simulaties geven aan wat er gebeurt indien de omvang van de beroepsbevolking (scenario 3) of het participatiepatroon (scenario 4) constant blijft.

Opvallend is de impact die ten gevolge van het participatie-effect tijdens de komende jaren gerealiseerd wordt. Het verschil tussen het 'natuurlijke' scenario 1, dat huidige trends doortrekt naar de toekomst, en het scenario 4, dat enkel rekening houdt met demografische ontwikkelingen, is bijzonder groot. Zowel de activiteitsgraad als de omvang van de beroepsbevolking blijven ten gevolge van het participatie-effect tot 2015 minstens op hetzelfde niveau, daar waar deze twee indicatoren nu reeds aan een vrije val beginnen wanneer enkel een demografisch effect zou spelen.

De implosie van de beroepsbevolking lijkt echter slechts uitstel. Vanaf 2015 verlaten de babyboomers de arbeidsmarkt, en staat geen enkele jongere generatie van een even grote omvang klaar – de babyboomers kregen zelf te weinig kinderen – om deze schok op te vangen. Na 2015 vermindert de omvang van de beroepsbevolking hierdoor aan een vrij snel tempo, en dit zelfs in het scenario 2 waarin de twee belangrijkste eindeloopbaanmaatregelen helemaal uitgedoofd worden. Deze periode is bijzonder cruciaal, omdat niet enkel een grote cohort (geboren in 1955-1970) de pensioenleeftijd nadert, maar ook het participatie-effect van vrouwen in impact afneemt. In ieder scenario verdwijnen op vijftien jaar tijd ruim 200 000 personen uit de beroepsbevolking.

Willen we binnen 30 jaar een even omvangrijke beroepsbevolking (en hiermee samenhangend een even grote verhouding actieven/niet-actieven²), dan moet de activiteitsgraad vroeg of laat met een tiental procentpunten omhoog (zie scenario 3). Het laatste moment voor de aanvang van deze ingreep, lijkt zich binnen een tiental jaar te situeren, het moment waarop de beroepsbevolking bij drie simulaties aan een snel tempo begint te zakken. Het is wel zo dat deze noodzakelijke groei van de activiteitsgraad een vrij ingrijpende verandering impliceert – de onderstelde groei van de beroepsbevolking is numeriek vergelijkbaar met de integratie van *alle* 50- tot 65-jarigen die in de huidige arbeidsmarktconstellatie uit de arbeidsmarkt treden.

2 Volgens de bevolkingsprognoses van het Planbureau zal de bevolking in het Vlaams Gewest anno 2030 ongeveer even groot zijn als in 2000.